

**ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

МОЙСЕЄНКО ВЛАДИСЛАВ ВІКТОРОВИЧ

УДК 343.1:343.346.1/.5

**ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ
У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-
виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом».

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор
СТРЕЛЬБИЦЬКА Лілія Миколаївна,
Навчально-науковий інститут права імені князя
Володимира Великого ПрАТ «Вищий навчальний
заклад «Міжрегіональна Академія управління
персоналом», професор кафедри національної
безпеки.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент,
ДОРОХІНА Юлія Анатоліївна,
Таврійський національний університет імені В.І.
Вернадського, професор кафедри публічного та
приватного права.
кандидат юридичних наук, доцент
СМАГЛЮК Олександр Володимирович,
Національна академія внутрішніх справ,
доцент кафедри кримінального права.

Захист відбудеться «30» березня 2021 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.142.05 ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у Міжнародному бібліотечно-інформаційному центрі ім. Ярослава Мудрого ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

Автореферат розіслано «26» лютого 2021 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Ю. П. Тимошенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнані в Україні найвищою соціальною цінністю. Реалізація цієї норми Конституції України – головна мета державної політики національної безпеки. Економічні, соціальні та політичні процеси, що відбуваються в країні, впливають на характер злочинності у сфері господарської діяльності – змінюється її структура, механізми і способи вчинення. Стрімкі зміни в економіці призвели до збільшення кількості кримінальних правопорушень. Ускладнює ситуацію поширення «тіньової економіки» та корупції, недосконалість законодавчої бази, а державні органи, які створені для регулювання економічних процесів, не координують свої дії між собою. За таких умов питання захисту національних інтересів держави у господарській сфері набуває особливої актуальності.

Протидія злочинності у сфері господарської діяльності є не лише одним із пріоритетних завдань кожної цивілізованої держави, а й підґрунтям забезпечення національної безпеки. Відповідно до Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері (2012 р.) необхідність ефективного державного регулювання розвитку національної економіки та формування інститутів управління в умовах ринкового середовища зумовлює створення дієвої системи контролю, стратегічна мета якої – забезпечення стабільності економічного зростання країни шляхом запобігання злочинам у сфері господарської діяльності та неефективному використанню фінансових ресурсів. Зростання тіньового сектору економіки та криміналізація практично усіх сфер господарювання стримує розвиток ринкових відносин в Україні, загрожуючи національним інтересам і національній безпеці держави. Впродовж 2013–2020 рр. кількість виявлених правопорушень у господарській сфері стрімко знижується, що однозначно свідчить про послаблення боротьби з економічною злочинністю. Так, у 2019 р. було зафіксовано 6940 таких правопорушень, у 2018 р. їх кількість становила – 7628, 2017 р. – 8418, а в 2016 р. – 11 104, що на 38,5 % більше, ніж у минулому році*. Перманентно збільшується питома вага тяжких та особливо тяжких злочинів і кількість потерпілих, яким завдано великої матеріальної шкоди, а кількість виявлених у зазначений період організованих груп та злочинних організацій відповідного спрямування зменшилася на 33,0 %, закінчених провадженнях кримінальних правопорушень – на 27,0 %. Негативною також є динаміка і щодо викритих угруповань з корумпованими (–66,0 %), міжрегіональними (–53,0 %) і транскордонними (–48,0 %) зв'язками. Це, своєю чергою, впливає на ефективність розслідування таких кримінальних правопорушень, притягнення до кримінальної відповідальності осіб, низьку ефективність заходів запобігання та відшкодування завданої шкоди.

Дослідження окремих напрямів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки у різний час здійснювалися як на теоретичному, так і практичному рівнях. Підґрунтям вивчення цього питання стали напрацювання П. П. Андрушка, Ю. М. Антоняна, О. О. Баганця, О. М. Бандурки, В. Т. Білоуса, О. Ю. Бусол, З. С. Варналій, В. І. Василичука, Б. В. Волженкіна, І. М. Даньшина,

* Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.

О. М. Джужі, А. І. Долгової, Ю. А. Дорохіної, В. М. Дрьоміна, О. О. Дудорова, В. В. Голіни, Б. М. Головкина, Г. П. Жаровської, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, К. Є. Ігошева, Н. Ф. Кузнецової, О. Г. Кулика, О. М. Литвинова, В. В. Лунєєва, М. І. Мельника, В. І. Осадчого, В. А. Предборського, А. В. Савченка, В. І. Шакуна та інших учених.

Сформульовані зазначеними авторами положення мають важливе наукове і практичне значення. Водночас сучасні реалії розвитку господарської злочинності свідчать про те, що вона набула принципово нової якості, трансформуючись у корупційні злочинні організації. Саме тому організація системного запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності має стати одним із пріоритетних завдань державної політики й потребує детального вивчення криміногенної природи цього явища, її витоків та особливостей, сфери фінансово-господарської діяльності та суб'єктивного складу, наукового обґрунтування пропозицій щодо вирішення теоретичних і практичних проблем, які виникають у процесі запобігання їй в Україні, вжиття дієвих міжвідомчих заходів і поглиблення правоохоронної співпраці. Зазначені обставини й зумовили обрання теми дисертації, визначили об'єкт і предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері (розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 р. № 569); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015); Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126); Комплексної Програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року (постанова Національного банку України від 18 червня 2015 р. № 391); Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр. (постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.). Дисертацію виконано як частину Загального плану науково-дослідної роботи ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» на 2014–2018 рр. «Теоретико-методологічні засади становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми» (номер державної реєстрації 0113U007698).

Тему дисертації затверджено Вченою радою ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» 25 лютого 2015 р. (протокол № 2) та уточнено 30 травня 2018 р. (протокол № 5).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є теоретичне узагальнення та розв'язання комплексної науково-прикладної задачі запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності за допомогою кримінологічних заходів, що полягає у розробленні пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення законодавства та відповідної правозастосовної практики.

Для реалізації зазначеної мети необхідно виконати такі завдання:

- розкрити вплив тіньової економіки на стан кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності;
- з'ясувати особливості правового регулювання господарської діяльності в

Україні;

- надати характеристику кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності;
- визначити сучасний стан, структуру та динаміку кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в Україні;
- виокремити кримінологічно значущі ознаки осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у цій сфері;
- систематизувати детермінанти кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності;
- сформулювати концептуальне бачення загальносоціальних заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності;
- розробити спеціально-кримінологічні заходи, спрямовані на удосконалення запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності;
- запропонувати напрями взаємодії правоохоронних і контролюючих органів щодо запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності в Україні.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі діяльності державних органів України щодо запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності.

Предмет дослідження – запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності в Україні.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань застосовано сукупність методів і прийомів наукового пізнання, що надали можливість усебічно вивчити об'єкт дослідження, зокрема *загальнонаукові* методи (*аналізу, синтезу, дедукції, індукції, аналогії, абстрагування та моделювання*) (розділи 1–3). Завдяки *спеціальним* методам вдалося виокремити особливості запобігання кримінальним правопорушенням у цій сфері державними органами України, зокрема: *історико-правовий* метод допоміг з'ясувати вплив тіньової економіки на стан кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності та з'ясувати особливості правового регулювання цієї сфери в Україні (розділ 1); метод *контент-аналізу* дозволив показати в якісно-кількісному співвідношенні тенденції рівня поширення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності (підрозділи 1.1, 2.1, 2.3); *структурно-функціональний* метод використано для надання кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності (розділ 2). За допомогою *системного підходу* упорядковано емпіричну інформацію, виявлено особливості окремих елементів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності та принципи їх взаємодії, чітко окреслено і сформульовано понятійно-категорійний апарат дослідження (підрозділи 1.1, 1.3, розділ 3); *порівняльно-правовий* – при аналізі чинного законодавства та міжнародних нормативних актів, що визначають порядок діяльності правоохоронних органів України і міжнародних поліцейських організацій стосовно запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності (підрозділи 1.2, розділ 3); *соціологічний* – під час вивчення і узагальнення отриманих висновків за результатами опитування слідчих та оперативних працівників органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового

законодавства (підрозділ 2.2, розділ 3); *статистичний* – для підтвердження актуальності вивчення теми дослідження (розділи 1–3); *прогностичний* – дав змогу запропонувати перспективну модель запобігання кримінальним правопорушенням у господарській сфері у контексті удосконалення кримінального законодавства (підрозділи 1.3, 3.1, 3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні та аналітичні дані Офісу Генерального прокурора України, Державної фіскальної служби України, Міністерства фінансів України, Державної аудиторської служби України, судової влади України за 2014–2019 рр., а також матеріали Державної служби фінансового моніторингу України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; результати вивчення 428 кримінальних проваджень за ст. ст. 199, 200, 204, 205-1, 206, 209, 212, 218-1, 219, 222 Кримінального кодексу (КК) України, що були розглянуті судами у 2014–2019 рр. з усіх областей країни; зведені дані анкетування 124 слідчих та 157 оперативних працівників органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; слідча та прокурорська практика.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексним дослідженням, в якому з'ясовано особливості запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності в Україні, що ґрунтується на положеннях чинного законодавства, враховує європейські стандарти та зарубіжний досвід. З урахуванням сучасного стану кримінального, кримінального процесуального законодавства та правоохоронної діяльності розроблено низку концептуальних положень, висновків і пропозицій, що мають практичне значення, зокрема:

вперше:

- надано визначення поняттю «запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності в Україні» як примусово-владної діяльності уповноважених державних органів і громадськості у встановленому законом порядку щодо запобігання, виявлення та припинення кримінальних правопорушень у сфері господарських відносин (господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини), а до суб'єктів вчинення – застосування кримінальної відповідальності;

- здійснено розподіл кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності на види (групи), що дозволило в межах усієї сукупності кримінальних правопорушень, об'єднаних у розділі VII Особливої частини КК України, виокремити певні групи за кримінально-правовими (безпосередній об'єкт) та кримінологічними (сегмент господарського ринку, технології злочинної діяльності, особа злочинця) ознаками, на підставі чого обґрунтовано необхідність подальшої диференціації та деталізації загальнодержавних і відомчих (міжвідомчих) програм запобігання такій злочинності;

- надано кримінологічну характеристику кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності як систему відомостей про стан, структуру і динаміку кримінально караних діянь цієї категорії; причини та умови, які сприяють їх учиненню; соціально-психологічні ознаки правопорушників і потерпілих, а також наведено кореляційні зв'язки між окремими елементами, зокрема, доведено зв'язок

кримінальної поведінки злочинців зі ступенем латентності злочинів та ефективністю заходів запобігання в окремих сегментах ринку фінансово-господарських послуг;

- розроблено напрями діяльності податкової міліції (оперативно-розшукова профілактика, інформаційно-аналітичне забезпечення), Державної аудиторської служби (контроль, ревізії, перевірки) щодо запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності та окреслено шляхи удосконалення механізму їх застосування;

- запропоновано напрями взаємодії суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності на основі монорегуляторної та полірегуляторної моделі регулювання господарсько-виробничих, організаційно-господарських і внутрішньогосподарських відносин;

удосконалено:

- систему державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямовану на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність (господарська діяльність);

- кримінологічну характеристику осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у тіншовому секторі економіки;

- напрями запобігання використанню господарсько-правового інституту фінансової неспроможності (банкрутства) для вчинення економічних кримінальних правопорушень;

- регулювання процедур ліцензування, патентування та квотування окремих видів господарської діяльності;

- заходи кримінально-правового та кримінологічного характеру, що спрямовані на зменшення рівня тінізації економіки та забезпечення надходження грошей до державного бюджету, а саме: проведення податкової амністії та законодавче врегулювання проведення обов'язкових кримінологічної та громадської експертиз проєктів нормативно-правових актів економічного блоку;

дістало подальшого розвитку:

- теоретичне обґрунтування місця запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності у системі національної безпеки країни, що полягає в реалізації на загальнодержавному та відомчому (міжвідомчому) рівнях комплексу кримінологічних заходів з метою аналізу кримінологічної ситуації, виявлення та усунення детермінантів, які сприяють учиненню правопорушень, викриття осіб (злочинних груп), що вчиняють кримінальні правопорушення, припинення злочинних дій на стадіях підготовки або замаху;

- трирівнева система державного контролю у сфері запобігання незаконній господарській діяльності;

- запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб (корпорацій) за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності;

- особливості виявлення технологій учинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, де переважають складні форми співучасті;

- визначення основних детермінант, які обумовлюють і сприяють існуванню тіньового сектора економіки в Україні, організованої злочинності у сфері

господарської діяльності (загальні та спеціальні (соціально-економічні; нормативно-правові та організаційно-управлінські));

– напрями діяльності органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства щодо виявлення та запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності;

– наукові положення, що стосуються створення та повноважень Бюро фінансових розслідувань як органу запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності в Україні в контексті його дискреційних повноважень;

– напрями взаємодії суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дослідження впроваджено та мають перспективи подальшого використання у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого дослідження питань цієї теми (Акт Національної академії внутрішніх справ від 23 липня 2020 р.);

– *практичній діяльності* правоохоронних органів України – з метою розроблення та вдосконалення відомчих нормативно-правових актів, підготовки посібників, методичних рекомендацій (Акт Головного управління Національної поліції України у Київській області від 28 липня 2020 р.);

– *освітньому процесі* – при підготовці лекцій, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з криміналістики, кримінального процесу (Акт ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» від 14 липня 2020 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті» (м. Одеса, 7–8 квітня 2017 р.); «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 15–16 лютого 2019 р.); «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Львів, 19–20 червня 2020 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 8 наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у закордонному юридичному виданні, три – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (210 найменувань на 19 сторінках) та 5 додатків на 20 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 231 сторінка, з них основного тексту – 180 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних

результатів, надано відомості щодо шляхів і форм їх упровадження; наведено характеристику апробацій і публікацій дисертанта, у яких відображено основні положення роботи, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади дослідження запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Вплив тіньової економіки на вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності»* здійснено комплексний і системний аналіз впливу тіньової економіки на вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Зазначено, що тіньовий сектор економіки не є феноменом ринкових відносин України. Поняття тіньової економіки у Директивах Ради Європейських співтовариств виникло у процесі розробки організаційно-правових заходів щодо боротьби з легалізацією і відмиванням капіталів злочинного походження як деструктивного та руйнівного чинника суспільно-економічних відносин, і характеризується як господарська діяльність, яка розвивається поза державним обліком та контролем, а тому не відображається в офіційній статистиці, не потрапляє до валового національного продукту з різних причин.

Констатовано, що в Україні функціонує значний тіньовий сектор економіки (близько 30–40 % від обсягу офіційного валового внутрішнього продукту). Найбільш тінізованими секторами економіки виявилися роздрібна торгівля та будівництво. Основними складовими тіньової економіки є три види ухилення від податків: приховування доходу від ведення бізнесу (2018 р. – 60,2 % та 2019 р. – 56,7 %); приховування реальної кількості найманих працівників (20,1 % та 21,9 %); приховування реальних розмірів виплаченої зарплати, або ж зарплата «у конвертах» (18,3 % та 21,4 %). Масштаби приховування та неповного звітування за трьома складовими тіньової економіки є наступними: підприємства України не задекларували у 2019 р. 40 % своїх доходів; не були офіційно працевлаштованими 34 % працівників компаній; було неофіційно виплачено 46 % заробітної плати.

Наявність розбіжностей між де-юре і де-факто в Україні обумовлює необхідність формування двох понять тіньового сектора економіки. З економічної точки зору (позиція де-факто) під тіньовим сектором економічної сфери потрібно розуміти сукупність виробничих відносин, що існують у суспільстві та діють поза сферою соціального контролю, чим завдають значних збитків державі. З позиції права (де-юре) під тіньовим сектором економіки розуміється сукупність виробничих відносин, що вступають у протиріччя з чинним законодавством і характеризуються навмисними незаконними діями осіб, вчиненими з метою приховування свого доходу від держави та її органів.

У підрозділі 1.2 *«Правові засади регулювання господарської діяльності»* встановлено, що правові засади регулювання господарської діяльності характеризуються сукупністю нормативно-правових актів, положення яких визначають принципи, основоположні параметри та юридично значущі властивості реалізації заходів, пов'язаних із запобіганням кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності, чим досягається нейтралізація потенційних і реальних загроз у господарському секторі України.

У результаті систематизації та розкриття змісту нормативно-правових актів сфери, що становить предмет наукового аналізу, у них визначено такі основні ознаки правових засад регулювання господарської діяльності: Конституція України – визначає основу функціонування господарської діяльності: основні права, свободи та обов’язки суб’єкта господарювання, сферу компетенції органів державної влади тощо; міжнародні договори України – визначають міжнародно-правові орієнтири у господарській діяльності, здійснення суб’єктами зовнішньо-економічної діяльності, а також спільні заходи у боротьбі та запобіганні кримінальним правопорушенням у зазначеній сфері; законодавчі нормативно-правові акти – регламентують питання правового забезпечення господарської діяльності: окреслюють ключові сфери суспільних відносин; встановлюють організаційні засади; визначають систему суб’єктів господарської діяльності, вид і міру покарання за вчинення кримінально-протиправних діянь, порядок відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням тощо; підзаконні нормативно-правові акти – надають юридичної сили документам з організації господарської діяльності на державному та місцевому рівнях; відомче (локальне) правове регулювання – полягає у деталізації (конкретизації) положень нормативно-правових актів вищого рівня правового регулювання, а саме тих, що стосуються окремих елементів системи/механізму господарської діяльності.

Проаналізовано особливості запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності в Данії, Люксембурзі, Нідерландах, Португалії, США, Фінляндії та Франції. Законодавчий досвід країн Європи свідчить про можливе існування інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб як потужного важеля впливу на тих юридичних осіб, у яких службові особи під час виконання своїх професійних обов’язків учиняють кримінальні правопорушення з метою отримання неправомірної вигоди. В Україні концепція кримінальної відповідальності юридичних осіб має як активних прихильників, так і опонентів. Наголошено, що сьогодні перейняття зарубіжного досвіду та розроблення спеціальних приписів і доповнення кримінального законодавства нормами щодо можливості притягнення до кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні є нагальним.

У підрозділі 1.3 *«Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності як об’єкт кримінологічних досліджень»* наголошено, що характерними ознаками таких кримінальних правопорушень як об’єкта кримінологічного дослідження є сукупність спеціалізованої наукової інформації, що включає в себе такі елементи: соціальну обумовленість встановлення та збереження кримінальної відповідальності за певний вид правопорушень; суспільну небезпечність; протиправність діяння та її місце у системі нормативного визначення заборони відповідного виду суспільно-небезпечної поведінки; склад певного виду кримінальних правопорушень; суспільно небезпечні наслідки та інші обставини вчинення кримінальних правопорушень, що перебувають поза межами складу певного виду кримінальних правопорушень, але притаманні їх вчиненню; особу злочинця.

Під час ухвалення останніх змін до КК України законодавець істотно реформував систему кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Найбільш принциповими змінами є такі: декриміналізація значної кількості діянь, які донедавна ще визнавались злочинами; розширення сфери застосування кримінальної відповідальності за окремі правопорушення у сфері приватизації державного чи комунального майна; встановлення кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) коштів та іншого майна, одержаних злочинним шляхом.

Основним критерієм розподілу кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності на види (групи) є безпосередній об'єкт. Саме такий підхід дозволяє в межах усієї сукупності кримінальних правопорушень, передбачених нормами, об'єднаними у розділ VII Особливої частини КК України, виокремити певні групи близьких один до одного злочинних посягань, які мають спільний для них об'єкт, зокрема: проти порядку обігу грошей, цінних паперів, інших документів (ст. ст. 199, 200 КК України); проти системи оподаткування (ст. ст. 204, 212, 212-1, 216 КК України); проти системи бюджетного регулювання (ст. ст. 210, 211 КК України); проти порядку переміщення предметів через митний кордон України (ст. ст. 201, 201-1 КК України); проти порядку зайняття підприємницькою та іншою господарською діяльністю (ст. ст. 203-1, 203-2, 209, 209-1, 213 КК України); проти прав і законних інтересів кредиторів (ст. ст. 218-1, 219, 220-1, 220-2, 222, 232 КК України); у сфері фондового ринку та біржової діяльності (ст. ст. 222-1, 223-1, 223-2, 224, 232-1, 232-2 КК України); проти добросовісної конкуренції та антимонопольної діяльності (ст. ст. 206, 206-2, 229, 231, 232 КК України); проти прав і законних інтересів споживачів (ст. 227 КК України); у сфері приватизації (ст. 233 КК України).

Розділ 2 «Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в Україні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Стан, структура, динаміка кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності»* встановлено, що щорічно в Україні реєструється до 7 тис. кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Водночас простежується значне зниження активності правоохоронців у виявленні таких кримінальних правопорушень. Так, у 2019 р. обліковано всього 159 фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (у 2017 р. – 221, 2015 р. – 296, 2013 р. – 291), всього 10 випадків незаконної приватизації державного комунального майна (2017 р. – 29, 2015 р. – 46, 2013 р. – 26), лише 63 випадки шахрайства з фінансовими ресурсами (2017 р. – 133, 2015 р. – 347, 2013 р. – 337) і це тоді, коли останнім часом припиняється діяльність сотні комерційних банків, зокрема й штучно доведених до банкрутства, лише 15 фактів нецільового використання бюджетних коштів (2017 р. – 24, 2015 р. – 34, 2013 р. – 48), 1203 кримінальні правопорушення про ухилення від сплати податків та зборів (2017 р. – 1748, 2015 р. – 1899, 2013 р. – 3069). Такі статистичні дані підтверджують факт практичного згортання діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю в сфері економічної діяльності, що фактично може, за такої негативної тенденції, загрожувати економічній безпеці держави.

Найбільш поширеними кримінальними правопорушеннями у сфері господарської діяльності, розгляд проваджень по яких завершується вироком суду, є: фальшивомонетництво (ст. 199 КК України), контрабанда (ст. 201 КК України), зайняття гральним бізнесом (ст. 203-2 КК України), незаконне виготовлення,

зберігання, збут чи транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК України), підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців (ст. 205-1 КК України), протидія законній господарській діяльності (ст. 206 КК України), ухилення від сплати податків, зборів (обов’язкових платежів) (ст. 212 КК України) та порушення здійснення операцій з металобрухтом (ст. 213 КК України).

Констатовано збільшення на 40 % кількості організованих груп (24 – у 2014 р. і 34 – у 2019 р.), учасники яких займаються відмиванням «брудних доходів», що свідчить про наміри злочинців надати законного вигляду кримінальним капіталам. Зменшення числа засуджених за вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності (2014 р. – 3766 осіб, 2015 р. – 1960; 2016 р. – 1598; 2017 р. – 1299; 2018 р. – 888; 2019 р. – 825) вказує на зменшення репресивно-карального впливу державних органів (судів).

У підрозділі 2.2 «Характеристика особи злочинця, який вчиняє кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності» на основі аналізу кримінальних проваджень сформовано кримінологічний портрет особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, а саме: а) стать (чоловіки – 73,1 %, жінки – 26,9 %), вік (від 25 до 45 років – 81 %), сімейний стан (одружені – 64,3 %, неодружені або розлучені – 35,7 %), освіта (середня, середньо-спеціальна та вища – 100 %, із них вища – 54,3 %), національність (українці – 86,6 %, росіяни – 13,4 %); б) рід занять (працюючі – 73 %, безробітні – 27 %), характеристика працюючих осіб (державні службовці – 42,8 %), (підприємці – 21 %), (бухгалтери – 15 %), (робітники – 11,2 %), (інші категорії 10 %); в) мотив (корисливий – 100 %), мета (власне збагачення через приховування податків, створення конвертаційних центрів тощо), умисел (прямий – 91,2 %), судимість (20,4 %, з них 3 і більше разів – 5,6 %), груповий характер злочинної діяльності (74,5 % випадків, із них вчинено: групою за попередньою змовою – 61,1 %; організованою групою – 9,3 %; групою осіб – 2,3 %; злочинною організацією – 1,8 % злочинів).

Серед технологій учинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності переважають складні форми співучасті (60 %), зокрема, у формах організованої групи (45 %) та злочинної організації (15 %). Кількість членів таких злочинних груп визначається відповідно до потреби в розподілі ролей з огляду на технологію конкретної злочинної діяльності. Формування таких груп здійснюється зазвичай з ініціативи організаторів (68 %). Особливістю злочинних організацій є їх існування у формі «фінансових пірамід» під прикриттям легально створених суб’єктів господарювання, ієрархічна побудова, тривалий термін функціонування при незмінному складі вищих керівників і поетапному оновленні виконавців середньої та низової ланок. У 22 % випадків у злочинних схемах брали участь підставні особи як номінальні власники суб’єктів господарювання, секретарі та менеджери по роботі з клієнтами, які не були обізнані з планами організаторів, проте за разову винагороду (преміювання) або під приводом прийняття на роботу надавали відповідні послуги.

У підрозділі 2.3 «Детермінанти вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності» виокремлено та проаналізовано різні чинники розвитку країни, які впливають на відтворення (поширення) окремих видів (груп)

кримінальних правопорушень. Наголошено не лише на короткострокових (поточних) чинниках, а й на довгострокових і середньострокових, що допомагає виявити зміни у структурі та динаміці кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Короткострокові чинники діють, як правило, протягом перехідних процесів у суспільстві, які тривають від кількох місяців до кількох років. До них належать диспропорції економічного розвитку, невідповідність між економічними потребами й економічними можливостями їх задоволення, між інтересами розвитку окремих галузей господарства, між економічними інтересами окремих господарюючих суб'єктів та інститутів громадянського суспільства (у 1997 та 2008 рр. в Україні на цьому позначилися негативні наслідки світових економічних криз, а у 2019–2020 рр. – пандемія гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричинена коронавірусом SARS-CoV-2).

Головним підґрунтям і рушійною силою кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності є корупція. Основні форми зрощення чиновництва та бізнесу в системі господарсько-правових відносин характеризуються: «кришуванням» бізнесу; заснуванням підконтрольних підприємств або дольової участі у капіталі цих підприємств; одержанням частки в уставному капіталі комерційної організації як плати за послуги; розкраданням бюджетних коштів шляхом завищення вартості робіт або послуг, які надає комерційне підприємство бюджетній організації; «державним рейдерством»; використанням службового становища у процесі приватизації державних підприємств, з метою придбання їх у приватну власність, або заволодіння значною кількістю акцій самим чиновником, близькими йому особами або іншими особами, в інтересах яких діє службовець; заснуванням фондів соціального спрямування, за прихованої участі чиновників, які забезпечують легалізацію фінансових ресурсів, одержаних злочинним шляхом; створенням координаційних і консультативних структур на базі органів державної влади чи місцевого самоврядування, що складаються з представників бізнесу.

Розділ 3 «Заходи запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності в Україні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Загальносоціальні заходи запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності»* наголошено на чіткому визначенні функцій держави як регулятора економічних відносин щодо формування її економіко-правової політики, розподілу повноважень між центральними та місцевими органами влади, створення відповідних умов для належної правової поведінки суб'єктів господарської діяльності, забезпечення рівного правового захисту державного та недержавного секторів економіки, створення ринкової інфраструктури, яка б забезпечила однакові можливості для реалізації потенціалу суб'єктів господарювання, налагодження демократичних принципів контролю за економічною діяльністю.

Процес розвитку господарської діяльності в Україні потребує впровадження демократичних, ліберальних засад регулювання підприємницької діяльності, її дебіюрократизації. Ідеться про максимальне спрощення порядку взаємодії державних органів та суб'єктів господарювання, досягнення прийнятного рівня «прозорості» та паритетності таких відносин. Ключовим моментом в удосконаленні нормативної бази, що врегульовує господарські відносини в Україні, є формування

партнерських відносин між державою та суб'єктами господарювання. Основні зусилля законодавця мають бути зосереджені на створенні відповідних «правил гри», за яких економічні дивіденди від законної господарської діяльності перевищуватимуть вигоди від переходу в «тінь». У зв'язку з цим теоретично обґрунтовано запровадження системи спрощеного оподаткування для середніх і великих господарюючих суб'єктів шляхом встановлення фіксованого максимального розміру всіх можливих відрахувань на користь держави та органів місцевого самоврядування, а також максимального розміру фінансових санкцій за невчасну сплату податків, зборів, інших обов'язкових платежів. Акцент у державному регулюванні господарсько-правових відносин має зміститися з репресивного впливу на порушників вимог господарського законодавства до профілактичного впливу.

Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності можливе тільки на основі комплексу заходів, спрямованих на подолання всієї економічної злочинності. Наразі фактично не існує нормативно-правової бази розробки, прийняття й реалізації державних програм у сфері запобігання таким кримінальним правопорушенням, у зв'язку з чим запропоновано прийняти Державну програму боротьби з кримінальними правопорушеннями у сфері господарської діяльності та Комплексний цільовий план запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності в Україні на 2021–2025 рр. який повинен бути розроблений з урахуванням специфіки та особливостей кожної групи кримінальних правопорушень відповідно до розробленої класифікації.

У підрозділі 3.2 «Спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності» встановлено, що кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності характеризуються високим рівнем латентності (70–80 %) і виявляються здебільшого в результаті надходження повідомлення чи матеріалів від органів, що здійснюють контроль за діяльністю суб'єктів господарювання – Державної аудиторської служби України; Антимонопольного комітету України; Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; Державної казначейської служби України.

Позапланові виїзні ревізії є ефективним інструментом забезпечення виявлення фактів порушення законодавства, встановлення службових і матеріально відповідальних осіб, які допустили або свідомо вчинили кримінальні правопорушення у формі розкрадання майна, коштів, ухилення від сплати податків, нецільового використання коштів. Матеріали слідчої та судової практики свідчать, що більша частина різного роду кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності пов'язана з внесенням неправдивих відомостей до офіційних документів.

Наголошено на необхідності оперативно-розшукової профілактики у діяльності податкової міліції, яка полягає в: усуненні причин і запобіганні виникненню умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень (загальна профілактика); виявленні осіб, від яких варто очікувати вчинення кримінальних правопорушень, з метою необхідного профілактичного впливу (індивідуальна профілактика); запобіганні кримінальним правопорушенням. Окремим напрямом розглянуто заходи, спрямовані на запобігання корупції, яка власне і спонукає

суб'єктів господарювання (службових осіб) на вчинення різного роду кримінальних правопорушень у цій сфері.

Виокремлено інформаційно-аналітичне забезпечення, що становить комплекс заходів, спрямованих на пошук, збір, опрацювання, аналіз, збереження, видачу та використання інформації з метою прийняття відповідних рішень. Головними складовими такого забезпечення є збір, накопичення інформації (або активне здобування), систематизація, аналітичне опрацювання та використання.

З метою забезпечення безпеки у сфері господарської діяльності та унормування діяльності правоохоронних органів України запропоновано створити Бюро фінансових розслідувань – орган досудового розслідування, основним завданням якого буде запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

У підрозділі 3.3 «Взаємодія суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності» встановлено, що основою взаємодії є обов'язкова участь правоохоронних та контролюючих органів у запобіганні кримінальним правопорушенням з наданням для цього необхідних, специфічних для кожного органу джерел інформації, сил і засобів. Така взаємодія не зводиться лише до обміну процесуальною, оперативно-розшуковою та іншою службовою інформацією, а передбачає реалізацію цієї інформації шляхом проведення спільних дій, оцінки та обговорення отриманих результатів, планування подальших заходів, спрямованих на запобігання кримінальних правопорушень.

Взаємодію правоохоронних органів у запобіганні кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності можна умовно поділити на декілька основних напрямів: а) взаємодія між слідчими та співробітниками оперативних підрозділів (внутрішня взаємодія); б) взаємодія з іншими правоохоронними органами (зовнішня взаємодія); в) взаємодія з контролюючими органами (міжвідомча взаємодія).

При виявленні та фіксації кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності взаємодія між слідчими та співробітниками оперативних підрозділів найчастіше проявляється у складі роботи слідчо-оперативної групи (65,4 %); при взаємному інформуванні (44,7 %); виконанні окремих завдань оперативним працівником за дорученням слідчого (20,6 %); спільному плануванні діяльності та проведенні процесуальних дій (17,1 %); проведенні спільних запобіжних заходів (13,6 %). У взаємодії органів, уповноважених на розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, з деякими контролюючими органами виникають певні труднощі. Вони пов'язані, передусім, зі значною завантаженістю органів фінансового контролю, головним завданням яких є здійснення поточного контролю, що не стосується документування та розслідування кримінальних правопорушень. Унаслідок цього, ревізії і перевірки з ініціативи правоохоронних органів проводяться тривалий час, іноді неякісно, що призводить до затягування строків досудового розслідування, тактичних помилок.

З метою вирішення вказаних проблем запропоновано декілька варіантів: а) розширення штату Державної аудиторської служби України; б) забезпечення можливості широкого залучення органами, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, аудиторських фірм для проведення ревізій

і перевірок (передусім, фінансування вказаних потреб, законодавче закріплення можливості примусового аудиту за ініціативи правоохоронних органів).

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі дослідження проблем запобігання кримінальним правопорушенням, узагальнення відповідних концепцій вітчизняних і зарубіжних учених та практики органів державної влади України, порівняно з досвідом інших країн, розроблено наукові положення, що в сукупності вирішують важливе науково-прикладне завдання – запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності в Україні, зокрема:

1. Якісні зміни у криміногенній ситуації в Україні, що відбулися впродовж останнього десятиріччя, спричинили нові тенденції вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. В умовах сучасності підвищена суспільна небезпека обумовлена зростанням рівня професійності та організованості злочинності. Поряд з поняттям «економічна злочинність» або «злочинність у сфері економічної діяльності» все частіше у науковому обігу кримінології почав вживатися термін «господарська злочинність», яка є уособленням таких понять, як «організована злочинність», «корупція», «тіньова економіка».

Олігархічна модель управління господарством, за якої існує структурований взаємозв'язок між корупційними чиновниками всіх рівнів і представниками бізнесу, становить підґрунтя вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Тіньова економіка та корупційні відносини утворюють «паралельну» систему виробництва, розподілу, перерозподілу та споживання національного продукту. Відбувається «кримінальна модернізація» у сфері господарської діяльності, тобто перехід до більш організованих форм, корпоратизації та часткової легітимізації.

2. Систему державного регулювання господарської діяльності представлено як сукупність певних елементів: суб'єкти господарської діяльності; порядок здійснення реєстрації суб'єктів господарської діяльності; види господарської діяльності, якими можуть займатися суб'єкти господарської діяльності; види діяльності, щодо яких встановлено обмеження для зайняття ними суб'єктами господарювання; порядок отримання дозволів на здійснення таких видів господарської діяльності, відносно яких встановлено певні обмеження; суб'єкти контролю за порядком реєстрації та веденням господарської діяльності її суб'єктами, а також визначення їх компетенції; заходи щодо запобігання використанню господарської діяльності для вчинення кримінальних правопорушень.

У законодавстві низки країн континентальної Європи намітилася тенденція до запровадження інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб або до його розширення, з метою отримання найбільш потужного важеля дії на тих юридичних осіб, у яких службовці під час виконання своїх професійних обов'язків учиняють кримінальні правопорушення з метою отримання вигоди для організацій. Негайне розроблення спеціальних приписів щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб і доповнення чинного кримінального законодавства України правовими нормами є наразі актуальним питанням, що потребує законодавчого обґрунтування.

3. Констатовано, що кримінально-правове та кримінологічне забезпечення господарської діяльності спрямоване переважно на запобігання різного роду кримінальним правопорушенням з боку суб'єктів господарської діяльності та недопущення вчинення будь-яких злочинних посягань відносно них самих. При такому підході кримінологічна наука має більш широкі теоретико-методологічні можливості, аніж будь-які інші юридичні науки. Пояснюється це тим, що кримінологія як наука акумулює, об'єднує в собі практично всі галузі знання (і не тільки правового характеру) для досягнення єдиної мети – захисту господарсько-правових відносин держави, певної галузі господарства, окремої юридичної чи фізичної особи від кримінальних правопорушень.

Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності необхідно розглядати як зріз злочинності загалом, що характеризується поєднанням як загальних параметрів, так і параметрів специфічного характеру, що обумовлені сутністю і структурою суспільних відносин у сфері господарської діяльності.

4. Встановлено, що впродовж 2014–2019 рр. зменшилася кількість учинених кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Починаючи з 2019 р. відновилося перервана у попередньому році тенденція до зменшення кількості злочинів у сфері господарської діяльності. Так, у 2019 р. було зафіксовано 6940 таких правопорушень, що на 6,1 % нижче показника 2018 р. (7628) (2014 р. – -24,2 %; 2015 р. – -9,3 %; 2016 р. – -9,1 %; 2017 р. – -9,3 %). Таке скорочення відбулося за рахунок зниження чисельності виявлених фактів найбільш розповсюджених кримінальних правопорушень цієї спрямованості – ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) до 852 (-22,5 %), виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збуту підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів до 859 (-6,1 %), порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом до 476 (-25,5 %), шахрайства з фінансовими ресурсами до 248 (-65,3 %), що обумовлено державною політикою обмеження втручання правоохоронних органів у справи бізнесу й зниженням рівня запобіжної роботи органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства.

5. Проведено класифікацію осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, а саме: особи з досвідом роботи в різних сферах господарської діяльності (як правило, вони є організаторами, створюють злочинні групи, розподіляють обов'язки між їх учасниками, розпоряджаються одержаними коштами) (72 %); особи, які, зловживаючи службовим становищем, вчиняють юридично значущі дії або надають публічні послуги, що мають значення для підготовки, вчинення та приховування кримінальних правопорушень (нотаріуси, оцінювачі, аудитори, банківські працівники); працівники (службові особи) сфери господарської діяльності (бухгалтери, менеджери, секретарі, охоронці), які виконують окремі технічні функції, не беручи безпосередньої участі в злочинній схемі (47 %); фахівці, яких залучають для використання спеціальних знань у галузі психології, фінансових операцій, організації масових заходів, а також з метою фальсифікації документів, утручання в роботу комп'ютерних мереж (33 %);

службові особи органів місцевої влади, контролюючих і правоохоронних органів, які забезпечують корупційне прикриття злочинної діяльності (18 %).

6. Акцентовано, що причинний комплекс кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності охоплює досить широке коло детермінантів як за власним походженням, так і за механізмом впливу на злочинність. В українському суспільстві сформувалося замкнене коло детермінант, що сприяють подальшому еволюціонуванню зловживань у сфері господарської діяльності. Сучасна діяльність правоохоронних органів України не має достатньої інтелектуальної та фізичної можливості виявляти зловживання у сфері господарської діяльності, з'ясовувати їх детермінанти та усувати їх в установленому законом порядку. Проте найбільш суттєвими детермінантами є декриміналізація кримінальної відповідальності за вчинення низки діянь у сфері господарської діяльності та неефективна система досудового розслідування.

Встановлено, що сьогодні така протиправність обумовлена пандемією коронавірусної інфекції COVID-19, яка спричиняє достатньо серйозні економічні наслідки (спад виробництва, зменшення товарообігу, секторальне закриття окремих галузей господарства тощо), що, своєю чергою, сприяє виведенню частини господарського сектору в тінь і збільшенню кількості кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

7. Загальносоціальні заходи запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються у сфері господарської діяльності, є системою економічних, соціальних, виховних, правових та політичних заходів впливу на особу, за яких створюються умови, що унеможливають або зводять до мінімуму можливість вчинення нею кримінального правопорушення й базуються на: постійному аналізі змін характеру кримінальних правопорушень та їх причин; визначенні стратегії і тактики боротьби з ними з урахуванням реальних соціально-економічних, політичних умов, стану суспільної свідомості, правоохоронної системи; використанні допомоги різних інститутів громадянського суспільства, населення, юридичних осіб; систематичній оцінці результатів роботи та коригування заходів.

В основі стратегії забезпечення безпеки на фінансових ринках лежить розроблення заходів правового характеру, адже сучасний стан законодавчого регулювання запобігання кримінальним правопорушенням характеризується недосконалістю та розбалансованістю актів усіх рівнів, відсутністю офіційно визнаної концепції розвитку нормативно-правової бази, яка стосується організації і функціонування системи боротьби з правопорушеннями, роз'єднаністю суб'єктів, невиправданим дублюванням окремих їх функцій, недостатнім рівнем правового забезпечення взаємодії й координації правоохоронних та інших державних органів. У зв'язку з чим запропоновано прийняти: Державну програму боротьби з кримінальними правопорушеннями у сфері господарської діяльності; Комплексний цільовий план запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності в Україні на 2020–2025 рр.

8. Оперативно-розшукові заходи запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності – це спеціальна, чітко врегульована законодавством діяльність оперативних підрозділів, спрямована на запобігання, припинення та розкриття кримінальних правопорушень і досягнення у цей спосіб

профілактичного результату. Організаційно-тактичними формами такої діяльності є: пошук і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, відповідальність за які передбачена розділом VII Особливої частини КК України; здійснення оперативних дій, заходів, операцій за допомогою законодавчо закріплених сил, засобів і методів, тобто викриття та припинення діянь окремих осіб і груп; оперативна розробка з метою запобігання вчиненню злочинів та розкриття вчинених злочинів, розшуку і затримання злочинців.

Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності оперативних підрозділів у запобіганні кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності є специфічною системою державної діяльності, що ґрунтується на нормативно-правових та організаційно-управлінських засадах, передбачає широке застосування технічних засобів і наукових методик пошуку, збору, обробки та зберігання інформації, що спрямована на створення умов для оптимального використання інформаційних даних та відомостей, необхідних для ефективного запобігання кримінальним правопорушенням у господарській сфері. Головною метою системи інформаційного забезпечення оперативних підрозділів є всебічна інформаційна підтримка на основі комплексу організаційних, нормативно-правових, технічних, програмних та інших заходів. У зв'язку з цим наголошено на необхідності створення міжвідомчої робочої групи для моніторингу оперативної обстановки в цій сфері та запровадження спрощених процедур оперативного обміну інформацією щодо сумнівних або з ознаками правопорушень фінансово-економічних операцій, зокрема з метою виявлення коштів і майна, одержаних злочинним шляхом, ідентифікації осіб, причетних до їх проведення.

9. Відсутність системного підходу до запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності, неналежний рівень взаємодії правоохоронних органів у цій сфері, застаріле та розбалансоване нормативно-правове забезпечення, недосконалість процедури моніторингу криміногенної ситуації, відсутність консолідованої об'єктивної методології оцінки загроз господарської злочинності, використання застарілих форм і методів запобігання призводить до загострення проблем взаємодії та низького рівня ефективності боротьби з нею.

Така стратегічна модель запобігання повинна ґрунтуватися на максимальній об'єктивності, взаємодії та координації дій суб'єктів, зокрема громадянського суспільства та засобів масової інформації, а також стосуватися ефективності розподілу ресурсів і включати всі можливі законні методи, зокрема: прийняття спільного нормативно-правового акта з питань запобігання та протидії; спрощення процедур звітності, інформування, нагляду та моніторингу у сфері фінансових послуг, забезпечення їх прозорості; максимально можливе делегування повноважень органів загальної компетенції спеціально уповноваженому суб'єкту регулювання; уніфікація та оптимізація функцій, завдань, чітке розмежування компетенції суб'єктів, які здійснюють державне регулювання у сфері господарської діяльності та ринків фінансових послуг; впровадження зарубіжного досвіду; запровадження відповідних стандартів, урахування рекомендацій та пропозицій під час розроблення положень вітчизняних політик розвитку галузі ринків фінансових послуг;

урахування стандартів здійснення державного регулювання у сфері господарської діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Мойсеєнко В. В. Правові засади регулювання господарської діяльності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 1. Т. 5. С. 207–215.
2. Мойсеєнко В. В. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності як об'єкт кримінологічних досліджень. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2. Т. 5. С. 191–197.
3. Мойсеєнко В. В. Характеристика особи злочинця, який вчиняє кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності. *Юридична наука*. 2020. № 1. С. 167–172.
4. Мойсеєнко В. В. Детермінанти вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Юридична наука*. 2020. № 2. С. 190–196.
5. Moiseenko V. V. Special criminological measures to prevent criminal offense in the sphere of economic activity. *European Reforms Bulletin*. 2020. № 4. P. 61–66.
6. Мойсеєнко В. В. Вплив тіньової економіки на економічну безпеку України. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 7–8 квіт. 2017 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 81–84.
7. Мойсеєнко В. В. Кредитно-фінансова сфера як об'єкт корупційних правопорушень. *Право як ефективний суспільний регулятор*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 15–16 лют. 2019 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 66–69.
8. Мойсеєнко В. В. Кримінологічна безпека у системі національної безпеки. *Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 19–20 черв. 2020 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 41–44.

АНОТАЦІЯ

Мойсеєнко В. В. Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», Київ, 2021.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню кримінологічних проблем запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності в Україні. Розкрито вплив тіньової економіки на національну безпеку, з'ясовано особливості правового регулювання господарської діяльності в Україні та систематизовано кримінальні правопорушення у цій сфері. Охарактеризовано структуру та динаміку кримінальних правопорушень. Розкрито зміст детермінант,

що сприяють криміналізації господарської сфери суспільних відносин і виокремлено кримінологічно значущі ознаки осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності. Запропоновано концептуальне бачення шляхів реалізації кримінологічних заходів захисту господарської сфери країни, а також заходів запобігання на спеціально-кримінологічному рівні. Розроблено господарсько-правовий механізм і кримінологічні заходи щодо запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності правоохоронними органами України та основні напрями їх взаємодії між собою і з неурядовими організаціями як на рівні держави, так і з правоохоронними органами та неурядовими організаціями за її межами.

Ключові слова: господарська діяльність, кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, економічні кримінальні правопорушення, безпека господарської діяльності, кримінологічна характеристика, особа злочинця, детермінанти злочинності, запобігання кримінальним правопорушенням, взаємодія державних органів.

АННОТАЦИЯ

Моисеенко В.В. Предотвращение уголовных правонарушений в сфере хозяйственной деятельности в Украине. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – ЧАО «Высшее учебное заведение «Межрегиональная Академия управления персоналом», Киев, 2021.

Диссертация посвящена комплексному исследованию криминологических проблем предотвращения уголовных правонарушений в сфере хозяйственной деятельности в Украине. Установлено влияние теневой экономики на национальную безопасность, раскрыты особенности правового регулирования хозяйственной деятельности в Украине и систематизированы уголовные правонарушения в этой сфере. Охарактеризована структура и динамика уголовных правонарушений. Раскрыто содержание детерминант, способствующих криминализации хозяйственной сферы общественных отношений и выделены криминологически значимые признаки лиц, совершающих уголовные правонарушения в сфере хозяйственной деятельности. Предложено концептуальное видение путей реализации криминологических мер защиты хозяйственной сферы страны, а также мер по предупреждению на специально-криминологическом уровне. Разработан хозяйственно-правовой механизм и криминологические меры предупреждения уголовных правонарушений в сфере хозяйственной деятельности правоохранительными органами Украины и основные направления их взаимодействия между собой и с неправительственными организациями как внутри государства, так и с правоохранительными органами и неправительственными организациями за его пределами.

Сделан вывод, что информационно-аналитическое обеспечение – это комплекс

мероприятий, направленных на поиск, сбор, обработку, анализ, хранение, выдачу и использование информации с целью принятия соответствующих решений. Главными составляющими такого обеспечения является сбор, накопление информации (или активное получение), систематизация, аналитическая обработка и использование.

С целью обеспечения безопасности в сфере хозяйственной деятельности и нормирования деятельности правоохранительных органов Украины предложено создать Бюро финансовых расследований – центральный орган исполнительной власти, реализующий государственную политику по предупреждению, выявлению, пресечению, расследованию и раскрытию уголовных преступлений в сфере хозяйственной деятельности, которые прямо или косвенно причиняют вред публичному интересу в сфере финансов.

Ключевые слова: хозяйственная деятельность, уголовные правонарушения в сфере хозяйственной деятельности, экономические уголовные преступления, безопасность хозяйственной деятельности, криминологическая характеристика, личность преступника, детерминанты преступности, предотвращение уголовных правонарушений, взаимодействие государственных органов.

SUMMARY

Moiseenko V.V. Prevention of criminal offenses in the sphere of economic activity in Ukraine. – *Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.*

Thesis for a Candidate of Law Degree in Specialty 12.00.08 – Criminal law and criminology; criminal executive law. – PJSC “Higher Educational Institution «Interregional Academy of Personnel Management»”, Kyiv, 2021.

The dissertation is devoted to the complex research of criminological problems of prevention of criminal offenses in the sphere of economic activity in Ukraine. The influence of the shadow economy on national security is revealed, the peculiarities of legal regulation of economic activity in Ukraine are clarified and the criminal offenses in such sphere are systematized. The structure and dynamics of criminal offenses are characterized. The content of determinants that contribute to the criminalization of the economic sphere of public relations is revealed and the criminologically significant features of persons who commit criminal offenses in the sphere of economic activity are singled out. A conceptual vision of ways to implement criminological measures to protect the economic sphere of the country, as well as prevention measures at the special criminological level are given. The economic and legal mechanism and criminological measures to prevent criminal offenses in the sphere of economic activity by law enforcement agencies of Ukraine and the main directions of their interaction with each other and with non-governmental organizations both at the state level and with law enforcement agencies and non-governmental organizations abroad are developed.

Key words: economic activity, criminal offenses in the sphere of economic activity, economic criminal offenses, safety of economic activity, criminological characteristics, identity of the perpetrator, determinants of crime, prevention of criminal offenses, interaction of state bodies.